

Zelei Miklós

A három Szópataki testvér

A költészet kultuszát táplálja a három Szópataki testvér. Saját vérével, ahogy kicsinyeit a pelikán. Magas alkoholszintű vérével. Folytonos a kramaturgok kora. A Szópataki testvérek úgy védekeznek, hogy kiülnek a Borfolyó partjára, bámulják a túlpartot és isznak.

Gyakran kell továbbállniuk. Most is éppen mennek. Ott, ahol eddig üldögéltek, fölfedeztek a falon egy vakotás üveglapot. Nézték, ahogy a hátulján fölpöndördik a hamis aranyozás, ahogy por költözik a létért folytatott küzdelmet réges-rég fölpadott, halott aranyfesték és az üveglap közé. Az üveglap bal oldalán girlandos, cifra mezőben, ezüstnek akart látszani egykoron, a népköztársaság címere. Csúcán ötágú vörös csillag, amely alkoholos májkárosodástól elsötétült, megbarnult sugarakban vize az alatta nyíló kék mezőbe. Jobbról búzakoszorú, balról búzakoszorú, amelyeket vörös és piros-fehér-zöld szalag fon át, alul bokrétába kötve a felirat: Ne nézz, ne nézz hát vágyaid távolába! Az egészet leszarták a legyek, az üveglap közepén nagy, vörös betűkkel hámló dicsőséget is: kiváló dolgozó.

A három Szópataki testvér ezt az óulást újította meg úgy, hogy a dicsőség betűit átragasztotta egy színes tintákkal írt csíkkal: Ki vele! Dül gáza.

Ez a totálrím lényege. Egy kifejezés, egy-egy minél hosszabb mondat pillérei, azaz mássalhangzói változatlanok maradnak, s az új jelentés a magánhangzók megváltoztatásával születik. A három Szópataki testvér totálrímek gyártásának nemes szórakozásával szokta múlatni az időt, amiből rengeteg volt akkoriban.

A kiváló dolgozó azonban nem volt fogékony se a kultúra, se az ellenkultúra iránt. A költészet, a rímek, hogy hexameterben rendelnek tőle csövidinkát, meg se érintette a lelkét, hanem ricoltozni kezdett:

– Magukra hívom az úrhát, ha el nem takarodnak. Lázítás! Lázítás!

Most már nem mennek, befejezik a menést, leülnek egy másik partszakaszon, és rendelnek kilencvenkilenc kisfröccsöt. De sehol sincsenek biztonságban. Meglátja őket Rókai Pista, a tudományos szocializmus-úttörővezetés tanszék tudományos főmunkatársa. Annyi ilyen tanszék ajtaja csikorog, hogy nem is hallják egymás szavát. Rókai Pista hívás nélkül hopp, melléjük ül.

– A tanárképzés a hülyeség bővített újratermelése! – ordítja Dóczy Csekő.

– Nagyon sietek! – ordítja Rókai Pista.

(Részlet a *Mandulafecske* című regényből)

- Mi van? – kérdezi Dóczy Csekő.
- Rókai Pista sietve megissza a kilencvenkilenc kisfröccsüket, nem is fogja majd kifizetni, és már mondja is:
 - Este nagy családi vacsora lesz nálunk.
 - Születésnap? – kérdezi a három Szópataki testvér.
 - Igen. A világforradalom születésnapja van holnap, november 7. De mi az előestét is meg szoktuk ünnepelni.
 - Mi is – mondja a három Szópataki testvér. – Most is azt ünnepeljük.
 - Nálunk Erzsike borscsot főz, túrós csuszát készít, szovjet és magyar süteményeket. Vacsora előtt körülálljuk az asztalt, megfogjuk egymás kezét, és a szobánkban fölcsendül az Internacionálé. Majd Moszkovszkaja vodkával köszöntjük az ünnepet, a gyerekek pedig verseket mondanak. Ittémostszavakkal írott korszakkölteményeket. Mert nem zsengeni, bongani meg tündérium-bandérium, hanem felelősség. Az a költészet feladata, hogy anyagi erővé váljon. Kizárólag és csakis.
 - Csakólag és kizárisan – helyesel Dóczy Csekő.
 - Bezárósan sittésmost – bólogat Bebek Sanyi.
 - A kolt őszít – bámulja a túlpartot Cecey Feri.
 - Szétcsapatom egy felessel és rohanok! – Rókai Pista kér a számlájukra egy vodkát is. – Vizecske – suttogja maga elé, mielőtt fölhajtja. – Vizecske. Na szvasztok. Élenjáró elmélettel megbirkózunk az étellel!
 - Jár a malomkerék, jár, csak nincs mit őrölnie – mondja Cecey Feri.
 - Mintha egy stukker ült volna itt – feleli Dóczy Csekő.
 - Azért mondtam – mondja Cecey Feri.
 - Mit? – riad föl Bebek Sanyi.
 - A kolt őszít – válaszolja Cecey Feri.
 - Ha sokáig kell állni előtte, csak akkor van idő rá – mondja Dóczy Csekő.
 - Kolt őszít költő szűt – fejezi be Cecey Feri.
 - Fegyverekről írtok verseket? Hülyék! – mondja Bebek Sanyi.
 - Mért? A huszadik századi irodalomtörténeti tanszéken Papolcsányi Pistának tényleg van stukkere – mondja Dóczy Csekő.
 - Doktor Papolcsányi – pontosít Cecey Feri.
 - Ó az, akinek kétszáz darab, fekete bőrbe kötött üres apernégyes lap volt a doktori disszertációja – mondja Bebek Sanyi. – Szép, testes munka.
 - És csont nélkül átment – röhög Cecey Feri.
 - Ó is egy kramaturg – mondja Dóczy Csekő.
 - De azért rábaszott. Pár évvel ezelőtt megyek le az aluljáróba. Papolcsányi meg jön fölfelé. Még a Törökországból csempészett bőrdzseki is ideges rajta. A hirtelen kijózanodástól az arcára dermedt az alkoholveríték. Valami nem létező dallamot füttyörészik apró részletekben, a részletek között meg így kiáltozik:
 - Bassza meg! Ó, bassza meg!
 - Mi történt, Pista? – kérdezi Dóczy Csekő.
 - Elvesztettem a pisztolyomat, bassza meg, az expresszvonat étkezőkocsijában, bassza meg.
 - Milyen pisztolyodat? – kérdezi Dóczy Csekő.

– Hát a szolgálati fegyveremet, bassza meg! – és rohan.
– TT-7,62-es? – kérdezi Dóczy Csekő.
– Ó, istenem, bassza meg, ó, istenem, bassza meg, bassza meg!
– A kramaturg – mondja Bebek Sanyi, és újra kikéri a kilencvenkilenc kisfröccsöt, amit már az előbb se sikerült meginniük. – Mert Rókai Pista elszlopálta előlünk.

– Neki már az apja is kramaturg – mondja Dóczy Csekő.
– Honnan tudod? – kérdezi Cecey Feri.
– Ő maga mondta – feleli Dóczy Csekő. – Könyvkiadói párttitkár, aki szerkesztő is. Könyvkiadói szerkesztő, aki párttitkár is. El tudod képzelni, ahogy cserélgeti a mezt. A mondat elején szerkesztő, a mondat végén párttitkár.
– Stukker – mondja Cecey Feri.
– Nagyon tudja, hogy kell valakit úgy kirúgni, hogy még boldog is legyen tőle – folytatja Dóczy Csekő. – Ezt is a fia mondta.
– A sikeres, gátlásfelejtő vezető ismérve és technikája – mondja Cecey Feri.
– Az eszménykép – mondja Dóczy Csekő.
– Nem lehet harcolni ellenük – mondja Bebek Sanyi.
– Dehogynem – mondja Cecey Feri. – Nálunk a sajtóházban! Orczy Dezső fölfedezte, hogy ott ül a portán egy kramaturg. Aki annak idején naponta verte őt az ávón.

– A portás – mondja Dóczy Csekő. – Ő a verőember.
– Ő – mondja Cecey Feri. – Dezső meg a munkatárs.
Az ipari rovatnál, ahol a másik költővel, Cecey Ferivel dolgozik egy szobában, Orczy Dezső leadja képes riportját a lánctalpas Szibirják kombájn előnyeiről, és menekül vissza a büfébe. Üzemi büfé, ahol régóta tilos alkohol felszolgálása. A töményt kávécsészében mérik, a fröccsöket porcelánbögrében.

Nem mindegy, hogyan iszik, hogyan rúg be az ember. Be kell a köröket tartani. Dezső három kisfröccsel nyit. A pultnál Koncz elvtárs tart előadást:

– Olyan hülye vagyok, hogy itt iszok, de milyen hülye. Otthonra ingyen jár a pial! Meg a pártbizottságra is. Kúdi a palackozó, a szeszgyár, a közért, a maszek borászok. Hát mindenki nekünk fizeti az adót! De úgy imádlak benneteket srácok, hogy inkább szórom a drága píz, csak hogy együtt lehessen veletek. Csirió!

Arrébb az irodalmi folyóirat főszerkesztője dicsekszik, hogy a testület tagjaként kiknek a kivégzésén volt biztosítótiszt:

– Berzsenyit, a kurva anyját, azt még szívesen fölakasztottam volna. Szemét kulák!

És itt van státusban Dezső is, az egykori fogoly. Három kisfröccs után három hosszúlépés jön, azután három nagyfröccs. Ez már tartalom, több, mint két liter. Dezső érzi, hogy feszít. A portásfülkéhez suhan, és elkiáltja magát:

– Szabadság, elvtárs!

És elháríthatatlan pontossággal lepisálja egykori verőemberét:

– Emlékszel?

A három kisfröccs, a három hosszúlépés, a három nagyfröccs meg az egész múlt ott sárgállik, csöpög a portás nadrágja szárán, a cipőjén, és tócsába gyűlik körülötte a padlón.

Az első alkalommal kiválóan sikerül. A munkatársak csodájára járnak a portásnak, elégtételt éreznek, titkos szolidaritást vállalnak Dezsővel, és tudják, hogy ezt már ők is rég meg akarták tenni. Az újságba ugyan nem kerül be, aznap mégis ez a legfontosabb hír. Mint a vírus, terjed végig Nagyfalun. Legendák születnek belőle, balladai változatok. A legjobb: kardpárbajként mondja el az eseményt.

A duellum!

Suhant az Orczy elvtárs, de az a szemét portás nem észrevette! Fölugrott, kirántotta ő is, és nekirohant az Orczy elvtársnak, de ő félreugrott, és az a hülye portás pont a főszerkesztőt pisálta le, aki akkor lépett be az ajtón. De az a hülye ezt is meg fogja úszni!

– En garde! – kiáltotta Orczy elvtárs. Akció és találat. A hülye portás a feje tetejétől a talpáig csupa pisa. Eljött a szabadság.

– Ma is lesz suhanás? – kérdezi másnap a párttitkár. – Ne csináld, Dezsőkém.

– De, csinálom – mondja Dezső.

– És mi lett a vége? – kérdezi Dóczy Csekő.

– Áthelyezték – mondja Cecey Feri.

– A portást? – kérdezi Dóczy Csekő.

– Dezsőt – mondja Cecey Feri. – A portásnak feladata van.

– Szerintem meg kitolás – mondja Bebek Sanyi. – Így állt bosszút a portáson valamelyik pártmufti, aki szintén a sitről kúszott elő. Laposan, mint a lápi sün. Itt mindenki tudja, hogy járt, mindenki röhög rajta, mindennap. Ha meg áthelyezik...

– Hát ez egyáltalán nem érdekes – mondja Dóczy Csekő. – Csak politika. Szaglik és párolog. Inkább igyunk. Aztán kifejtem, mihez tartásatok magatokat.

– Adjatok egy borospoharat, és kiiszom hordóiból a világot! – mondja Bebek Sanyi.

Fölhajtanak három-három-három kisfröccsöt, törölgetik a szájukat, Dóczy Csekő pedig kihúzza a zsebéből Arisztotelész Poétikáját:

– Itt van. Esztétikailag se működik másként. Egyiküket át kellett helyezni. Reám figyelmezzetek, ah, szeminaristák: „A komédia, mint mondtuk, a hitványabbak utánzása, nem a rosszaságé a maga egészében, hanem a csúfságé, amelyhez hozzátartozik a nevetséges is. A nevetséges ugyanis valami hiba, vagyis fájdalmat, és így kárt nem okozó csúfság, amilyen – rögtöni példával élve – a komikus álarc: rút és torz valami, de nem okoz fájdalmat.” Fájdalmon, ah, szeminaristák, csapjunk be gyorsan egy újabb hármast, ebben az esetben a bűzt kell értenünk. Ha minden marad a régiben, és az igazságos Orczy Dezsőnek naponta, két naponta sikerül lepisálnia a portást, amit az kétségtelesen megérdemelt volna, az emberek már nem azt érezték volna, hogy eljött a szabadság, hanem a pisiszagot.

– Ez a baj minden konszolidációval – mondja Bebek Sanyi.

– Pontosan! – folytatja Dóczy Csekő. – Hogy a sajtóház előtt már elmenni se lehet. Pfuj és piha! Piha és pfuj! Úgyhogy nagy kramaturg volt az a pártmufti, aki az igazságos Orczy Dezsőt áthelyezte. Igjunk az egészségre!

– Mármint Orczy Dezsőre – mondja Cecey Feri.

– Úgy legyen – szól Bebek Sanyi.

Mindig sok fogy a fröccsből. Oltári szerencséjükre, az Országos Versellátó Központ kisablaka mögött egy Angyal ül, aki hetente fölvásárolja tőlük a termést.

– Címe van, szerzője van, háromszáz forint – mondja Cecey Feri.

És az Angyal szelíden bólint. Nincs is azóta két-három strófánál hosszabb verse egyiküknek se. Nagyfalu költői leadás előtt megfigyelik a verseiket, mind-egyikből kettőt csinálnak.

– Új vers, új háromszáz forint – mondja Cecey Feri, a módszer atyja.

De ez se fedezi a költségeiket. Hitel, remény, szeretet. Hétvégén már hitelben isznak. Hány János pedig havonta kétszer végiglovagolja Nagyfalu kocsmáit, és kiegyenlíti a három Szópataki testvér számláit. Ők nézik a poharuk fenekét, poharuk fenekén a múzsa fenekét, és ábrándoznak, hogy a kramaturgok kora egyszer majd véget ér.

Eljön a szabadság.

És lesz Folyóirat!

Aminél fontosabb a világon semmi, sehol. Szerkesztő is van hozzá. Gyártanak is a nevére totálrímeket: ál(l) a jó műhely. De nem áll, a Szerkesztő élete is leperog a pokol homokórájában. A kramaturgok pedig itt élnek, szuszognak, lihegnek a tarkónkba, mozognak láthatóan és láthatatlanul, csak az a különbség, hogy mikor, milyen színekben szabadítják ránk őket.

A filmgyártás második államosítása. Az első 1919. március 21-én történik.

A Gépjármű Roncsgyűjtő és Építő Központ által a kultúra munkásainak adományozott teherautó reggel befarol a filmgyár kapujába, a platóról lezúdulnak a munkáskáderek. Egy teherautónyi sildtes sapkás ember, a nyakukba keresztbe vetett hosszú sállal, a szájukban cigaretta.

– Nézzenek körül az elvtársak! És délben mondják meg, hogy melyikük, mi akar lenni. Utána ebéd.

Szétszélednek az elvtársak a filmgyár udvarán. Hemzsegnek tőlük a műtermek, az irodák, az öltözők, az operatőrszobák. A legokosabb a büfébe megy, és délig ott marad. Látja, hogy van egy manusz, aki már a háború utáni harmadik évben szép kövér, gyönyörű öltönyben jár, és karikákat fúj csábítóan illatos cigarettájából. Hol az egyik asztalhoz ül, hol a másikhoz, és mindegyiknél örülnek neki. A kezében egy füzet, néha fölír valamit. És még egy szép színész is az ölébe pattan, azannyát!

Az ebéd előtti értekezleten listába kerülnek a választások:

– Díszlettervező! Aki csak úgy rajzolgat egész délelőtt.

– Igen! Díszlettervező! – többen is jelentkeznek.

– Jelmeztervező! Az is csak rajzolgat! Az is.

Össze is vesznek ezeken az állásokon.

– Igazgató!

– Párttitkár!

– Főrendező!

A legokosabb ravaszul kivár, és miután lenyugodtak a kedélyek, föláll. Homlokán föltojja a sildtes sapkát, megigazgatja a zakóját derékban összeszorító széles bőrvet. Ahová tegnap még a kézigránatok voltak betűzködve, ott a szövet

is, a bőr is kifényesedett. A legokosabb ráigazgatja a hosszú, keresztcsíkos sálat, és jó hangosan, hogy mindenki hallja, bejelenti a honfoglalást a kultúrában:

– Kramaturg!

– Nagyszerű! Már nyugtalankodtunk, hogy az elvtársnak nem tetszik a filmgyártás – mondja a bizottság elnöke. – Jó étvágyat, elvtársak!

A három Szópataki testvér hitelben nézi a pohara fenekét, poharuk fenekén a műzsájuk fenekét és hátát. Nagyfalu csillaga feszes farmernadrágban, meztelen háttal.

– Testfestés! Testfestés – őrjöng Dóczy Csekő. – Nincs is a fenekén farmer, nézzétek meg.

– Bírná a kis hasad, mi! – mondja Cecey Feri.

– Fenekén farmer... Elég gyenge alliteráció – mondja Bebek Sanyi.

– Nagyfalu csillaga – bámulja Dóczy Csekő. – A műzsánk. Mindig háttal nekünk.

Két kezét fejmagasságban tenyérrel a fekete a háttérnek támasztja, jobbra néz, világosbarna, fényes haja a háta közepéig ér. És sohasem fordul meg. Mellette kozmetikumos flakonok: Fabulon a bőre őre.

A Kőbányai Gyógyszerárugyár készítménye. A Richter Gedeon Vegyészeti Gyáré. A hitleráj idején kifosztják és megölik a gyáralapító, zsidó Richter Gedeont. A bolszeráj idején az emlékét is eltörlik a kapitalistának. Itthon.

Külföldön, az impexkirakatokban Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Rt. néven fut, vagy ennek idegen nyelvi megfelelőin, mert kint így ismerik, ott így lehet eladni: a kétszer megölt zsidó kapitalista nevével. Mert a dolcsi azért kell. Pénz beszél, világforradalom ugat. A kramaturgok tudnak költeni.

– Biztos az a feladat Kőbányán, hogy egy ilyen jó bőrrel reklámozzák az őrszót – mondja Bebek Sanyi, és bámulja műzsánk gyönyörű hátát. – Itt mindent őriznek és minden szemet bebőőöröznek.

– Csak egyszer fordulna felénk – nézi a plakátot Dóczy Csekő.

– Fábul ön, a baró ara? – kérdezi Cecey Feri. De a szép hát hallgat.

– Fűbóln ő búra érő – sóhajt Bebek Sanyi.

– Egy hármas kör, ah, szeminaristák? – kérdezi Dóczy Csekő.

Isznak.

És isznak.

És még isznak.

– Te nem mondasz semmit? – kérdezi Bebek Sanyi Dóczy Csekőt.

– Főbe lőne, báró úr, ó? – könyököl az asztalra Dóczy Csekő.

– A Papolcsányi elveszett stukkerével? – kérdezi Bebek Sanyi. – Hülye!